

Научен живот

**ГОДИШНА КОНФЕРЕНЦИЯ НА АСОЦИАЦИЯТА
ЗА ЧОВЕШКО РАЗВИТИЕ И СПОСОБНОСТИ
И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ (HDCA)¹
„УЯЗВИМОСТ, ЧОВЕШКО РАЗВИТИЕ
И КООПЕРАТИВНО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ
В ТУРБУЛЕНТНИ ВРЕМЕНА“**

(11–13 септември 2023 г., София)

Годишната конференция на Асоциацията за човешко развитие и способности и възможности за реализация (Human Development and Capability Association/HDCA) бе проведена в София от 11 до 13 септември 2023 г. в СУ „Св. Климент Охридски“. Темата на конференцията „Уязвимост, човешко развитие и кооперативно възстановяване в турбулентни времена“ (Vulnerability, human development and cooperative re-building in turbulent times) е избрана в контекста на социалните и екологичните предизвикателства, които обхващат задълбочаващите се неравенства, пандемията от Ковид-19, изменението на климата и екологичните бедствия, нарастващата несигурност, войната в Украйна и другите конфликти по света. Над 300 участници от 60 страни от Африка, Азия, Австралия и Нова Зеландия, Европа, Северна и Южна Америка изпълниха залите на университета и специално създаденото виртуално пространство и формираха нови научни колективи от съмишленици. При организирането на това мащабно за научната общност събитие Асоциацията и Институт „Отворено общество“ – София бяха подкрепени от Института по философия и социология към БАН, Българската академия на науките, СУ „Св. Климент Охридски“, Тръста за социална алтернатива, Австрийското посолство в София и изследователския и обучителен център Устойчиво сътрудничество „SCOOP“. За първи път годишната конференция на Асоциацията за човешко развитие и способности и възможности за реализации бе организирана в страна от Централна и Източна Европа, при това с впечатляващ успех, по думите на основателите на Асоциацията и отзивите на дългогодишни участници.

Музикалният поздрав на Университетския състав за старинна музика „Св. Климент Охридски“ утихна огромното вълнение на гостите в залата и

създаде атмосфера на единение. След изпълнението на ангелическите гласове събитието официално откри Пепка Бояджиева, председател на настоятелството на Институт „Отворено общество“ – София и учен от Института по философия и социология. В изказването си тя изтъкна, че уязвимостта е присъща на човешката и ние трябва да се стремим да надскочим очевидните прости отговори, като постоянно разширяваме теоретичните перспективи, за да успяваме да съзрем многомерния характер на социалните феномени и предизвикателства. Петя Илиева-Тричкова (ИФС-БАН), която бе двигателят на организационния комитет, подчерта каква висока чест е домакинството на конференцията HDCA през 2023 г. Тя изтъкна, че София се е „превърнала в място за щастлива интелектуална среща, за обмен на стимулиращи идеи, вдъхновяващи дискусии и създаване на приятелства и нови международни сътрудничества“.

Специалният гост на конференцията – носителят на Международната награда „Букър“ за 2023 г. Георги Господинов, продължи мисълта за „способността да виждаме“, като разкри, че и той самият говори „от катедрата на собствената си несигурност и уязвимост“. Така Господинов деликатно припомни, че всички гледаме на света от подобна позиция. През една от любимите си метафори, тази на минотавъра, международно признатият автор осмисли разказа и литературата като още една възможност за „генериране на емпатия“. С думите си той обрисова съществено приложение на подхода на способности и възможности (HDCA) – опита за възстановяване на човешкото, „за виждане на уязвимостта на човешкото тяло и душа отвъд главата на бика“. В този смисъл „его“ би могло да бъде „еко“, увери аудиторията Господинов, когато отношението на човечност обгърне живата действителност – планетата, екосистемите, животните, растенията и не на последно място – хората. Господинов продължава да вярва, че „Аз сме“ и „Ние съм“ уязвимият друг – ключово послание в романа му *Физика на тъгата*, което бе подето и прозвуча многократно и в последвалите основни лекции.

Конференцията включи 9 основни доклада от международни учени и тематични дискусии на високо ниво, както и 84 паралелни сесии. Изложба от плакати подканяше участниците в конференцията да продължат да мислят способностите и възможностите в контекста на глобалните и локалните социално-икономически язви, представени образно от автори от България, Испания, Холандия, САЩ и Египет. Марта Нусбаум, един от основателите и вдъхновителите на HDCA, провокира аудиторията с размислите си на тема „Война и видове пацифизъм“ в контекста на продължаващата вече втора година агресия на Путин в Украйна и неизбежния паралел, който много от нас правят, с геноцида

на Хитлер. Като заразно зло, макар и с мотива на възмездието, гневът все пак остава емоция, която търси „болка за болка“, докато опитът за „емоционален пацифизъм“, понятие, въведено от Нусбаум, сякаш обвива човек с предпазния плащ на неговата уязвимост и така всъщност помага да се съхрани човешкото. В този смисъл призивът на Нусбаум за прегръдка на универсалната любов и братство утвърждават идеята, че у всеки и всички съществува потенциално добро. Подобна концепция неизменно актуализира посланията на редица автори, сред които и български, за съхраняване на човечността във времена на особено свиреп ужас:

Той не ни е вече враг –
живите от враговете
бурна ги вълна помете
нейде към отсрещний бряг.

(„Един убит“, Димчо Дебелянов)

Именно емоционалният пацифизъм утвърждава жертвоготовността на войника да защити близките и отечеството си, но запазва у него съзнанието за човешкото у всеки, дори у врага. Марта Нусбаум категорично противопостави този светоглед на „действения пацифизъм“, който изглежда закърмен с отвращение от войната и актовете на физическо насилие, но същевременно носи разрушителната сила на възмездието като гневно наказание за несправедливите дела и в крайна сметка захранва отново и отново кръга на насилието. В разговор по темата в предаването „Панорама“ с водещ Бойко Василев Нусбаум подчерта силния отпечатък, който е оставил у нея благородният акт на защита на евреите в България по време на Втората световна война. В предаването Нусбаум говори и за най-новата си книга *Справедливост за животните*, която бе представена в съпътстващо събитие към конференцията. В характерния за нея жизнелюбив стил тя заяви, че изборът не е всичко или нищо, и подчерта приятелството като определящо нагласата към животните. Всъщност темата за животните се оказва и тема за порастването с човешина към света: образование на децата, поемане на отговорност, подслоняване и обгрижване на нуждаещо се животно, ограничаване употребата на пластмаса за еднократна употреба и др.

Други основни лектори и представените от тях теми по време на конференцията бяха: Мелани Уокър от Университета на свободната държава, Южна Африка: „За историята, бъдещето и практиката на поправянето в

пространствата на знанието и образованието“; Бранко Миланович, Градски университет Ню Йорк, САЩ: „Глобално неравенство в доходите: скорошни промени и техните политически последици“; Суббу Субраманиан, бивш професор в Мадраския институт за изследване на развитието, Индия: „Измерването не е всичко, но то има значение“; Васил Киров, Институт по философия и социология, БАН, България: „Цифрови технологии за общаващо развитие?“; Густав Арениус, Институт за изследвания на бъдещето, Швеция: „Проблемът за демократичните граници и икономическата демокрация“; Урсула Холтгреве, Център за социални иновации, Австрия: „Стари и нови уязвимости на работното място: Включването и иновациите на работното място при чии условия?“; Йост де Лаат, Университетски център за глобални предизвикателства в Утрехт, Нидерландия и Евгения Волен, програмен директор, Тръст за социална алтернатива, България: „Устойчиво развитие чрез разработване на политики, основани на доказателства и сътрудничество: Случаят с премахването на финансовите бариери пред ранното образование в България“.

Годишната конференция на HDCA за пореден път утвърди универсалната приложимост на подхода на способности и възможности, пораждайки плодотворни научни дискусии в различни тематични ядра като Уязвимост, бедност, кооперативно възстановяване; Следващо поколение изследвания на човешкото развитие; Иновации и дизайн; Концептуализиране на свободата и справедливостта; Справяне с нови социално-икономически кризи; Деца в риск от лишаване от способности; Заетост и грижи; Висше образование: възможности, неравенства и стремежи; Устойчиво сътрудничество; Градове и човешкото развитие; Изграждане на нови инструменти за измерване на способностите, Индивидуална уязвимост; Култура, изкуство и развитие; Икономически политики; Социални рискове, екологична устойчивост и др. Самите тематични работни групи също предоставиха възможност на учени от различни направления да се впишат в парадигмата на HDCA и така да допринесат за решаването на проблеми в сферата на: Образование, технологии, иновации и дизайн; Човешка сигурност; Овластяване и колективни способности; Човешки права; Здраве и увреждания; Деца и младежи; Устойчиво човешко развитие. С привличането на участници от цял свят, които в своите значими теоретични и научно-приложни изследвания припознават потенциала на HDCA, конференцията в София даде принос към търсенето на отговори на редица въпроси:

Как да се концептуализира и измери уязвимостта и човешкото развитие в бурни времена на микро- и макроравнище – национално, регионално и глобално?

Как новите предизвикателства, пред които са изправени съвременните общества, могат да засилят или ограничат човешкото развитие и социалните неравенства?

Как да се насърчи сътрудничеството между различните институции и организации с цел обогатяване на резултатите от развитието за всички социални групи, населени места, нации и региони?

Как да се развиват способности, свързани с благосъстоянието и справедливостта, които отговарят на промените в работата, семейството, производството на знания, политическите и социалните отношения, околната среда и нечовешките същества?

Специален момент по време на конференцията бе връчването на наградата „Куклис“ за 2023 г., която всяка година се присъжда за най-добър конферентен доклад, написан от дипломиран студент. В оспорвано съревнование между достойни научни постижения и след тригодишна пауза тази година високото признание заслужи Джулия Удовин от университета в Кеймбридж, Обединеното кралство за нейния доклад „Възможности и природна сфера: Концептуализиране и измерване на екологичните свободи“. Целта на наградата е да насърчава работата на завършилите студенти в областта на човешкото развитие и подхода на способностите и носи името на Куклис (Wiebke Kuklys), която като докторант по икономика в университета в Кеймбридж усъвършенства подхода на способностите чрез изследване на приложението на нови статистически техники. Тази година журито на конкурса бе председателствано от Стилиян Йотов (СУ „Св. Климент Охридски“) и с членове Пол Ананд (Отворен университет), Джени Клугман (Джорджтаунски университет), Роузи Пепин Вон (UCL, Институт по образование).

Конференцията насочи вниманието към крехкостта на конфигурациите от способности, постоянно подлагани на изпитание от обществените разделения по раса, класа, пол, възраст, увреждания, национален произход и други. Уязвимостта на хора и общности се експлицира в контекста на преживяното турбулентно сътресение от неочакваната пандемия от коронавирус, последвана от отровата на безсмислената война в Украйна и всички други военни конфликти по света. Болката, страданието, нищетата (необходимостта от психически, икономически и социални ресурси) придобиват универсален облик, но преживяването им все пак остава дълбоко лично. Сред безсмислието на стра-

данието израства като самотно дърво на хълма необходимостта от вслушване в историите на нуждаещите се и разбиране на действителните им потребности, на отнетите, но и на все още не съвсем безвъзвратно изгубени способности и възможности. „За да процъфтяват, нашите общества се нуждаят от повече сътрудничество на всички нива – местно, национално и глобално. Имаме нужда от баланс между стремежа към индивидуални и насърчаването на обществените блага“ (Пепка Бояджиева).

Петя Климентова

Бележка

- ¹ Human Development and Capability Association/HDCA представлява глобална общност от академици и практики, обединени около идеите за човешкото развитие и подхода на способностите и възможностите за реализация, и се стреми да свърже тези идеи с формирането на публични политики. Асоциацията обединява членове от различни дисциплини и професии, включително икономика, философия, изследвания на развитието, здравеопазване, образование, право, управление и социология. Сред основателите на асоциацията са известният американски философ Марта Нусбаум и индийският икономист Амартия Сен, носител на Нобелова награда за икономика за 1998 г. Годишните конференции на HDCA традиционно насърчават висококачествени академични изследвания, интелектуални дебати и подкрепят сътрудничеството между учени и практики.